

УДК 351.824.1:330.341.1
JEL: Q1, O3, O5, Z3

Наталія Стоянець

Сумський національний аграрний університет
Україна

РЕГІОНАЛЬНІ КЛАСТЕРИ ЯК СТРУКТУРНІ ЛАНКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті узагальнено основні положення сталого розвитку України, виявлено основні чинники, що його забезпечують. Досліджено переваги та розкрито основні аспекти функціонування кластерної моделі соціально-економічного розвитку. Розглянуто практичні приклади застосування кластерної моделі регіонального розвитку на прикладі туристичного та агропромислового кластерів. Запропоновано структурну модель сталого регіонального розвитку, в основу якої покладено кластерну структуру.

Ключові слова: *розвиток, сталий розвиток, регіональна економіка, національна економіка, інновації, інтеграція, кластер, кластерна модель, туристичний кластер, агропромисловий кластер.*

Дослідження виконано в рамках науково-дослідної роботи МОН України «Інституційне забезпечення сталого розвитку сільських територій в умовах адміністративно-територіальної реформи» (№ держреєстрації 0117U004254).

Наталія Стоянець

Сумський національний аграрний університет
Україна

РЕГИОНАЛЬНЫЕ КЛАСТЕРЫ КАК СТРУКТУРНЫЕ ЗВЕНЬЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

В статье обобщены основные положения устойчивого развития Украины, выявлены основные факторы, что его обеспечивают. Исследованы преимущества и раскрыты основные аспекты функционирования кластерной модели социально-экономического развития. Рассмотрены практические примеры применения кластерной модели регионального развития на примере туристического и агропромышленного кластеров. Предложена структурная модель устойчивого регионального развития, в основу которой положена кластерная структура.

Ключевые слова: *развитие, устойчивое развитие, региональная экономика, национальная экономика, инновации, интеграция, кластер, кластерная модель, туристический кластер, агропромышленный кластер.*

REGIONAL CLUSTERS AS A STRUCTURAL LINK SUSTAINABLE DEVELOPMENT NATIONAL ECONOMY

There were summarized main positions of constant development of Ukraine, there were discovered and described the main factors which provide it: environmental, economic and social. There were found basic directions of Renewing the management of regional social and economic sectors related to the integration and union of the efforts of government, socially responsible business and people of the region to solve the most important tasks which are related to creating a comfortable and safe environment for human life. It was studied the advantages and revealed the main aspects of functioning the cluster model of socio-economic development, which give possibility to the cluster not only to occur, but also to ensure its viability, self-sufficiency, successful and effective organization. It was considered practical examples of using of cluster model of regional development on the example of tourist and agriculture clusters. It was offered a structural model of constant regional development, which is based on cluster structure.

Key words: *development, constant development, regional economy, national economy, innovations, integration, cluster, cluster model, tourist cluster, agriculture cluster.*

Постановка проблеми. Сталій розвиток національної економіки – досить складне, неординарне та суперечливе завдання для України. Про такий розвиток можна говорити лише тоді, коли економічне зростання, матеріальне виробництво та споживання відбуваються в межах спроможної до відновлення екологічної системи.

Нажаль, нині у вітчизняній економіці є неузгодженості темпів економічного розвитку та вимог екологічної безпеки, домінування природомістких галузей з високою питомою вагою ресурсо- та енергомістких застарілих технологій, сировинна орієнтація експорту. Унаслідок цього антропогенне навантаження на природу є досить значним, а подекуди навіть катастрофічним і, якщо не вжити кардинальних заходів, починаються кризові та катастрофічні зміни, що негативно впливають на життєдіяльність як окремих людей, так і суспільства в цілому.

Також слід зазначити, що в активній фазі перебуває адміністративно-територіальна реформа, результатом якої є створення нових об'єднаних територіальних громад. Під час цього процесу всі новостворені громади повинні розробити стратегічний план свого соціально-економічного розвитку, в якому повинні бути відображені рішення наявних на цих територіях економічних, екологічних і соціальних проблем. Для вирішення таких проблем для об'єднаних територій є досить актуальним створення та розвиток кластерних структур, які могли б забезпечити їм трансфер інновацій, допомогу у вирішенні екологічних питань і здійсненні природоохоронних заходів, здійснити промоцію території, залучити як внутрішні, так і зовнішні інвестиції,

створити нові робочі місця, і, як результат, покращити соціально-економічний стан місцевого населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині питанням розвитку кластерних структур і їхнього впливу на сталий розвиток підприємств, галузей, регіонів, національної економіки в цілому присвячено роботи багатьох вітчизняних науковців. Так, Л. М. Васільєва [2] розглядає кластер як інструмент підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки; М. М. Бігус, Є. Д. Голікова [3] досліджують кластеризацію як перспективу розвитку міжнародного туризму та активізатор розвитку економіки України; В. П. Ільчук, І. В. Лисенко [4], Д. В. Нехайчук [8], Ю. О. Ульяновченко [12], розглядають формування кластерів як засіб сталого соціально-економічного розвитку регіону; Л. І. Катан [5] у своїх працях розглядає теоретичні засади формування регіонального інноваційно орієнтованого кластера аграрної сфери; М. Ф. Кропивко й інші науковці [6] обґрунтовують можливість розвитку аграрних підприємств на основі кластерного підходу.

Деякі закордонні вчені також наголошують на необхідності підтримки розвитку кластерів у свої країнах. Так, Т. Максимова [15] наголошує на необхідності створення агропромислових кластерів і розглядає їхній розвиток як елемент національної безпеки. Сербські вчені Д. Цвьянович й інші [16] досліджують кластерні структури як точки росту національної економіки, а також як інструмент забезпечення конкурентних переваг національної економіки в глобальному економічному просторі.

Питанням розвитку кластерів у контексті сталого розвитку присвячені роботи як вітчизняних, так і закордонних науковців: А. Алієвої [1], М. Портера [9], В. Самофатової [10], С. Соколенка [11], В. Федоренка, А. Гойка, В. Джебейла [12], К. Хуртаєва [13].

Але, не зважаючи на значний теоретичний досвід у питаннях розвитку кластерів, теперішній стан національної економіки свідчить, що є відчутні наукові прогалини, зокрема, в частині аналізу доцільності, планування та прогнозування результатів і соціально-економічних наслідків від створення кластерних структур як для окремих галузей, так і для національної економіки в цілому, особливо з урахуванням сучасних територіальних, структурних, технологічних й екологічних змін.

Мета статті – дослідження й обґрунтування доцільності створення та розвитку регіональних кластерних структур як структурних ланок сталого розвитку як регіональної, так і національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Модель сталого, стійкого розвитку, як і будь-яка інша соціальна модель, є системою інтегрованих компонентів, їх істотних відносин і зв'язків, що відображають основний зміст процесів збалансованого соціально-економічного та екологічного розвитку.

У всіх вихідних умовах сталого розвитку йдеться про перехід від стихійності до керованості. На основі цього можна охарактеризувати модель сталого розвитку України такими основними положеннями [7, с. 9]:

- у центрі уваги мають бути люди та їхнє право на здорове й плідне життя в гармонії з природою;

- охорона довкілля повинна стати невід'ємним компонентом процесу розвитку, що не може розглядатися окремо;

- розвиток і збереження довкілля має поширюватися не тільки на нинішнє, а й на майбутнє покоління;

- для досягнення стійкого розвитку держави слід вилучати або обмежувати моделі виробництва та споживання, які йому не сприяють.

До основних компонентів, що забезпечують сталий розвиток, відносять такі [7, с. 10]:

- *екологічний* – визначає умови й межі відновлення екологічних систем унаслідок їхньої експлуатації;

- *економічний* – передбачає формування економічної системи, гармонізованої з екологічним чинником розвитку;

- *соціальний* – утверджує право людини на високий життєвий рівень в умовах екологічної безпеки й благополуччя.

Для оновлення ціннісних орієнтирів сталого розвитку виникає потреба розроблення інноваційних підходів, які стануть поштовхом до реалізації концепції сталого розвитку в наступні десятиліття. Слід підкреслити, що для цього є всі передумови, оскільки в Ріо-де-Жанейро наголошували, що відповідальність за реалізацію Порядку денного на XXI століття лягає на національні уряди. Ця позиція, якщо її розглянути в широкому контексті, передбачає в аспекті нових світових тенденцій сталого розвитку визначення загальнодержавних і регіональних особливостей, напрямів і засобів забезпечення, що, у свою чергу, потребує креативних підходів до вибору шляхів системного розв'язання складних питань сталого розвитку в Україні.

Підсумовуючи історичний шлях міжнародного співтовариства та нашої країни до розуміння важливості екологічного чинника суспільного розвитку, слід зазначити, що цей фактор у дальшій історичній перспективі розглядають у тісному взаємозв'язку з економічним і соціальним. А це означає, що майбутнє саме за збалансованим і стійким розвитком суспільства [7, с. 11].

Нині розвиток соціально-економічної сфери є одним з найважливіших стратегічних завдань розвитку України. Це, з одного боку, свідчить про необхідність кардинального поліпшення якості життя населення, а з іншого – вказує на невирішеність багатьох організаційних і теоретико-методологічних проблем управління соціальною сферою, на недостатню ефективність наявної системи управління соціально-економічним регіональним, і, як наслідок, національним розвитком.

Стає очевидним, що наявна модель організації управління регіональною соціально-економічною сферою потребує оновлення, пов'язаного, насамперед, з інтеграцією, об'єднанням зусиль органів управління, соціально відповідального бізнесу та населення регіону для вирішення найважливіших завдань, що стосуються створення комфортного та безпечного середовища для

життєдіяльності людини.

Нині для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку державне регулювання має сконцентрувати свої зусилля на організації постійно відтворювального соціально-економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності в умовах міжнародної інтеграції. Для забезпечення цього розвитку на перше місце має виходити доволі поширений інструмент державної політики постійно відновлювального економічного зростання й підвищення конкурентоспроможності – кластерна стратегія. За твердженням одного із фундаторів кластерного підходу М. Портера, найбільш конкурентоспроможні галузі розвиваються за принципом кластера, а державна політика з підтримки створення кластерів підвищує конкурентоспроможність компаній учасників кластера й національної економіки в цілому [9].

Як зазначають В. Ідчук та І. Лисенко «кластерний підхід – це реалізація інтеграційних процесів у сфері виробництва, започаткування нових форм економічної активності, які функціонують на високому рівні агрегації, що забезпечує високу ефективність управління, цілеспрямоване використання сукупного виробничого потенціалу та організаційно-економічного ресурсу всіх учасників кластерного утворення» [4].

Ураховуючи вищезазначені засади сталого розвитку, слід зазначити, що концепція кластеризації як соціально-економічного інституту, компенсує зростаючий в умовах глобалізації рівень невизначеності соціальних та економічних процесів, створює специфічний інформаційний простір, який формує економічних суб'єктів з новими мотиваціями, розвиває багатовимірність економічного простору.

Як наголошує Ю. О. Ульянченко, перехід від економіки фірм до економіки кластерів означає перехід до нової форми спільної праці, за якої координацію діяльності здійснюють на основі вільного інформаційного обміну по горизонталі, обміну знаннями, вміннями та навичками, спільного використання нематеріальних активів. Трансакції в кластері можуть не супроводжуватися ринковими угодами з передачі прав власності, а базуватися на їхньому спільному використанні або передачі окремих деталізованих повноважень. Сам кластер слід розглядати як елемент складної системи, що дозволяє узгодити інтереси конкуруючих груп на регіональному та міжрегіональному рівні, одержавши при цьому значний синергетичний ефект. Це дає змогу формалізувати економічні взаємодії, незважаючи на те, що багато із цих взаємодій мають складну причинність і на макрорівні не піддаються точному прогнозуванню [12].

Кластери, з одного боку, характеризуються міцними технологічними чи фінансовими взаємозв'язками між учасниками, з іншого боку – нагадують асоціації, тому що дозволяють учасникам не тільки зберігати юридичну самостійність, але й конкурувати між собою. Схожість з асоціаціями підкреслюється також можливістю участі в кластері всіх основних економічних суб'єктів – бізнесу, держави та населення. Іншими словами, в кластерах

формується складна комбінація конкуренції та кооперації. Вони перебувають у різних площинах і доповнюють один одного, особливо в інноваційних процесах. У свою чергу, зазначена форма об'єднання потребує високої довіри, стійких, особливих взаємин між організаціями [12].

Отже, основною ідеєю соціально-економічного кластера є підвищення якості життя населення регіону й ефективності діяльності його учасників на основі кооперації та співробітництва. Завдяки використанню ресурсного, управлінського й інтелектуального потенціалів елементів, що входять до кластера, і механізму взаємовідносин між його учасниками, проявляється синергетичний ефект, що дозволяє збільшити результативність роботи кожної структури.

На думку віце-президента Хмельницької обласної Асоціації «Поділля Перший» М. П. Войнаренка, «створення й успішний розвиток кластерних структур неможливі без п'яти «І», які дають змогу кластеру не тільки відбутися, але й забезпечують його життєздатність, самодостатність, успішну й ефективну організацію». У цю п'ятірку «І» входять такі складові частини [8]:

по-перше, «ініціатива», бо саме ініціативні й впливові люди із числа підприємців, структур влади, громадських організацій, навчальних закладів, здатні своїм авторитетом, розумом, організаторськими здатностями й знаннями згуртувати, зацікавити й на ділі довести корисність кластерів як для їхніх членів, так і для регіону;

по-друге, «інновація», адже сучасні технології в організації виробництва, збуту, управління, фінансування, здатні відкрити нові можливості в конкурентній боротьбі;

по-третє, це «інформація», а саме: її доступність, відкритість, обмін знаннями, створення баз даних і веб-сторінок, що дозволяє одержувати переваги в доступі до ринків споживання та збуту продукції, кваліфікованій робочій силі тощо;

по-четверте, «інтеграція» – мається на увазі використання нових кластерних технологій у співробітництві фірм на галузевому й територіальному рівнях за підтримки науки й органів влади;

по-п'яте, «інтерес», який полягає в забезпеченні основної умови життєдіяльності підприємницької або суспільної структури, що обов'язково припускає наявність зацікавленості учасників кластерних об'єднань й одержання ними певної економічної вигоди.

Однією з ключових проблем освоєння кластерної моделі є визначення й виділення з багатьох різновидів кластерних зв'язків конкретної схеми виробничих відносин певного формування, включаючи територіальну близькість, соціальні відмінності, особливості технології, напрями виробничих потоків. Саме рівень близькості членів кластера за перерахованими складовими частинами визначає міцність й ефективність мотивованого функціонування конкретної кластерної виробничої системи.

Світовий і вітчизняний досвід демонструють такі переваги виробничих

систем на основі кластерної моделі [8]:

– кластери здатні забезпечувати поєднання конкуренції з кооперацією, вони персоніфікують «колективну ефективність», створюють «гнучку спеціалізацію»;

– кластери будуються на використанні ефекту масштабу;

– кластери – це точки зростання, стимулятори технічного прогресу;

– кластери представляють собою механізм підвищення регіональної й національної конкурентоспроможності.

Конкурентні переваги фірм залежать від активності їхньої діяльності, починаючи від розробки проекту, закупівлі матеріалів, виготовлення продукції і, нарешті, – логістики їх продажу та обслуговування. Оскільки багато перерахованих операцій вимагають широкої взаємодії між фірмами – постачальниками, професійними сервісними фірмами, дистриб'юторами, покупцями та іншими структурами – географічне розміщення підприємств є дуже важливим для кожної ланки ланцюжка доданої вартості й для їхньої стратегії розвитку.

Різні кластери мають неоднаковий рівень взаємодії між підприємствами, які входять у них. Форми такої взаємодії варіюють від порівняно простих, мережного типу асоціацій, до складних, багаторівневих коопераційно-конкурентних утворень. Формування кластерів можливе як в умовах багатомасштабної, так і невеликої за обсягами економіки. Вони виникають на національному та регіональному, муніципальному рівнях. У деяких кластерах спостерігається паралельна присутність високих технологій поряд з порівняно невисоким технічним рівнем виробництва та надання послуг [8].

За визначенням С. Соколенка, кластер – це територіальне об'єднання взаємозалежних підприємств та установ у межах відповідного промислового регіону, що направляють свою діяльність на виробництво продукції світового рівня [11]. К. Хуртаєв характеризує кластер як географічно локалізовану сукупність виробничо-активних суб'єктів економічної діяльності з мотивованими та стійкими коопераційними відносинами [14]. В. Г. Федоренко та інші вважають, що кластер – це добровільне об'єднання фірм у певній сфері підприємництва, пов'язаних між собою технологічно [13].

Такий широкий діапазон характеристик, форм і видів кластерних структур, безумовно, створює значні складнощі під час формування кластерів, вимагає проведення в цій сфері глибокої дослідницької роботи.

Так, наприклад, М. М. Бігус, Є. Д. Голікова у своїй роботі розглядають створення туристичного кластера шляхом об'єднання виробничого, технологічного, маркетингового проектування, науки, підготовки спеціалістів у туристичній сфері, природно-рекреаційних та історико-архітектурних об'єктів. Автори розглядають формування кластера в туризмі як новий крок у співпраці підприємств, установ, організацій, інститутів та інших суб'єктів господарської діяльності для формування й просування на ринку туристичного продукту й досягнення спільного економічного успіху [3].

Але для того, щоб ефективно почав функціонувати туристичний кластер, необхідно докорінно вирішити питання: екологічного характеру (ефективна система збирання та переробки побутових відходів, проблемні питання функціонування сміттєзвалищ); інфраструктурного характеру (розвиток мережі готелів або хостелів, кафе чи ресторанів); розвиток зеленого туризму тощо. Отже, вирішення цих питань надасть змогу ефективного розвитку і території, на якій розташований кластер, створенню нових робочих місць, притоку інвестицій і в цілому дозволить розвиватися якраз на сталих засадах.

Як зазначають М. Ф. Кропивко, Д. І. Мазоренко та ін., під час функціонування кластерів проявляється синергетичний ефект від взаємодії підприємств, які взаємопов'язані з випуском певного виду продукції. У кластері забезпечується об'єднання зусиль підприємців, органів управління, суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності на певній території, що дає переваги в конкурентній боротьбі, сприяє впровадженню інновацій і раціональної організації постачання, виробництва та збуту завдяки підвищенню конкурентоспроможності продукції, проведенню гнучкої політики, необхідної в умовах сучасної ринкової кон'юнктури [6].

На об'єктивних перевагах кластерної політики у своїх роботах наголошує і Л. І. Катан. Досліджуючи концептуальні засади сталого розвитку аграрної сфери, автор звертає увагу на необхідності забезпечити [5]:

- реалізацію багатофункціональності сільського господарства, що забезпечує унікальність його як інструмента сприяння розвитку, а саме виду економічної діяльності, джерела доходів і постачальника екологічних послуг;
- проголошення еколого-соціального імперативу з погляду на особливе значення його насамперед для задоволення людських потреб у харчуванні та формуванні умов життєдіяльності сільського населення;
- розвиток сільського господарства не лише як сектора економіки, а й як важливого укладу життя значної частини українців;
- екологічність розвитку, що генетично притаманна їй важлива для аграрної галузі, оскільки вона має справу з природними ресурсами; раціональне формування агроландшафтів і довготривале збереження їхньої продуктивності;
- зрівноваженість галузевого й територіального розвитку;
- оптимальне поєднання великих і малих форм агрогосподарювання;
- більш інноваційне та комплексне застосування наявних знань, досягнень науки й техніки, включаючи «офіційну» науку, традиційні та нетрадиційні знання, а також нові підходи інтегрованого управління аграрними та природними ресурсами.

Обговорюючи ефективність застосування кластерного підходу в аграрній сфері, Л. І. Катан зазначає, що разом з підвищенням конкурентоспроможності підприємств-учасників кластера досягається ще одна з основних цілей створення кластера – це перехід до сталого розвитку аграрного виробництва за рахунок переходу всіх учасників кластера на інвестиційно-інноваційну модель розвитку. Передусім це передбачає використання досягнень науково-технічного

прогресу, а також запровадження основ сталого розвитку сільських територій, на яких здійснюють свою аграрну діяльність суб'єкти кластера, і в першу чергу фермерські та особисті селянські господарства [5].

Отже, на нашу думку, як і на думку багатьох вітчизняних науковців, перспективним для забезпечення сталого розвитку об'єднаних територіальних громад є використання кластерного підходу, заснованого на горизонтальній кооперації та співробітництві управлінських структур, некомерційних і наукових організацій, різних виробничо-господарських і фінансово-кредитних структур, населення (рис. 1). Об'єднання організацій у кластер відбувається внаслідок усвідомлення ними власних інтересів і на цій основі – розуміння необхідності взаємодії.

Рис. 1. Модель сталого регіонального розвитку, в основу якої покладено кластерну структуру

Джерело: згруповано автором на основі джерел [2; 4; 5; 6; 7; 9].

Нажаль, галузевий підхід до розвитку національної економіки недостатньо орієнтований на одержання такого інтегрального ефекту.

Дещо спрощуючи, можна зазначити, що за допомогою кластерів органи державної влади й управління можуть ефективніше використовувати нові ринкові тенденції для забезпечення соціально-економічного розвитку регіону. Кластерний підхід надає їм необхідний інструментарій ефективної взаємодії з бізнесом, що сприятиме більш глибокому розумінню характерних показників і тактичних завдань, можливості цілеспрямованого та мотивованого реального стратегічного планування своїх ресурсів, збільшує регіональні інвестиції, а, отже, і пов'язані з ними податкові надходження, забезпечує підвищення конкурентоспроможності регіональної та національної економіки.

Висновки. Узагальнюючи аналіз результатів досліджень багатьох вітчизняних науковців, слід зазначити, що започаткування та підтримка функціонування кластерів є вкрай актуальним питанням як для відродження різних галузей вітчизняного виробництва, так і для забезпечення інноваційного, конкурентоспроможного регіонального та національного розвитку. Так, кластерна структура на окремо взятій території буде сприяти сталому розвитку цієї території на засадах ініціативності, інноваційності, інформованості, інтегрованості, інтересу, що, у свою чергу, може сприяти:

- збільшенню кількості робочих місць;
- розвитку нових бізнес-послуг на основі співпраці різних науково-дослідних установ;
- створенню сприятливих умов для залучення інвестицій і впровадження нових інвестиційних проектів;
- упровадження та використання інноваційних технологій у рамках співпраці суб'єктів кластера;
- вирішення більшості соціально-економічних та екологічних питань і проблем.

Перспективами дальших досліджень є аналіз найефективніших моделей кластерних структур і розробка прогностичних показників щодо відстеження можливих позитивних чи негативних результатів від запровадження таких моделей; дослідження та висвітлення результатів діяльності й практичного досвіду функціонування як вітчизняних регіонів, так й інших країн, на територіях яких уже запроваджено та функціонують такі моделі кластерів.

Список використаних джерел

1. Алієва А. Державне регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в Україні [Електронний ресурс] / А. Алієва // *Agricultural and Resource Economics : International Scientific E-Journal*. – 2016. – Vol. 2. – No. 1. – P. 12–20. – Mode of access : www.are-journal.com.
2. Васильєва Л. М. Теоретико-прикладне трактування ролі кластера як інструменту підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки [Електронний ресурс] / Л. М. Васильєва // *Інвестиції : практика та досвід*. – 2011. – № 23. – С. 119–121. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2011_23_33.
3. Бігус М. М. Кластеризація як перспектива розвитку міжнародного

туризму та активізатор економіки в Україні / М. М. Бігус, Є. Д. Голікова // Науковий вісник НЛТУ України. Серія економічна. – 2017. – Вип. 27(2). – С. 48–52. <https://doi.org/10.15421/40270209>.

4. Ільчук В. П. Формування кластерів як засіб підвищення конкурентоспроможності економіки регіону [Електронний ресурс] / В. П. Ільчук, І. В. Лисенко // Проблемы формирования новой экономики XXI века : Междунар. науч.-практ. интернет-конф., 17–19 декабря 2008 г. – Режим доступа : http://www.confcontact.com/2008dec/5_ilchuk.php.

5. Катан Л. І. Теоретичні засади формування регіонального інноваційно орієнтованого кластера аграрної сфери [Електронний ресурс] / Л. І. Катан // Вісник Дніпропетр. держ. аграр.ун-ту. – 2012. – № 2. – С. 172–175. – Режим доступа : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vddau_2012_2_43.

6. Особливості формування регіональних агропромислових кластерів / М. Ф. Кропивко, Д. І. Мазоренко, І. О. Белебеха, В. В. Бакум // Економіка АПК. – 2008. – № 10. – С. 7–15.

7. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка НАН України, д.т.н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. – К. : Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. – 72 с.

8. Нехайчук Д. В. Кластери як один із шляхів забезпечення сталого розвитку держави та її регіонів. Кримське бачення аграрних кластерів / Д. В. Нехайчук // Інвестиції : практика та досвід. – 2012. – № 1. – С. 38–41.

9. Портер М. Конкуренция / М. Портер ; [пер. з англ.]. – М. : Вильямс, 2005. – 608 с.

10. Самофатова В. Принципи стратегічного управління сталим розвитком агропродовольчої сфери регіону [Електронний ресурс] / В. Самофатова // *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. – 2017. – Vol. 3. – No. 1. – pp. 173–181. – Mode of access : www.are-journal.com.

11. Соколенко С. Промышленная и территориальная кластеризация как средство реструктуризации / С. Соколенко // Социальные аспекты и финансирование индустриальной реструктуризации : матер. науч. конф., 26–27 октября 2003 г. – М. : Региональный форум, 2003. – С. 24–28.

12. Ульянченко Ю. О. Формування кластерів як засіб сталого соціально-економічного розвитку регіону / Ю. О. Ульянченко // Теорія та практика державного управління. – 2011. – № 4 (35). – С. 229–236.

13. Концепція кластерної політики в Україні / В. Г. Федоренко, А. М. Тугай, А. Ф. Гойко, В. Б. Джабейло // Економіка та держава. – 2008. – № 11. – С. 6–9.

14. Хуртаев К. И. Производственный кластер : сущность и значение для развития экономики / К. И. Хуртаев // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 2008. – № 6. – С. 39–42.

15. Maksimova T. P. Agro-industrial Clusters in the Russian Federation Economy : Features of Investment Attraction Analysis / T. P. Maksimova,

K. V. Milyaev // *Mediterranean Journal of Social Sciences* MCSER Publishing. – 2015. – № 6. – P. 165–172.

16. Impact of Marketing Consulting on Performances of Agrarian Clusters in Serbia / D. Cvijanović, B. Mihailović, M. Čavlin, G. Čavlin // *Sustainability*. – 2015. – № 7. – P. 1099–1115.

References

1. Alieva, A. (2016), State regulation of social and economic development of rural areas in Ukraine. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, [Online], vol. 2, no. 1, pp. 12–20, available at: www.are-journal.com.

2. Vasilieva, L. M. (2011), Theoretical and practical interpretation of the role of the cluster as a tool for increasing of the competitiveness of the agricultural sector. *Investment: Practice and Experience*, [Online], no. 23, pp. 119–121, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2011_23_33.

3. Bihus, M. M. and Holikova, Ye. D. (2017), Clustering as a perspective for the development of the international tourism and economy driver in Ukraine. *Scientific Bulletin of UNFU. Economic series*, vol. 27, no. 2, pp. 48–52. <https://doi.org/10.15421/40270209>.

4. Il'chuk, V. P. and Lysenko, I. V. (2008), Formation of clusters as a means of increasing competitiveness of regional economy. *Problemyi formirovaniya novoy ekonomiki XXI veka* [Problems of formation of the new economy of the XXI century], Mezhdunarodnaya nauchno-prakticheskaya internet konferentsiya [International scientific-practical internet conference] [Online], available at: http://www.confcontact.com/2008dec/5_ilchuk.php.

5. Katan, L. I. (2012), Theoretical foundations of formation of regional innovation-oriented cluster of agricultural sector. *Visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho ahrarnoho universytetu*, [Online], vol. 2, pp. 172–175, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vddau_2012_2_43.

6. Kropyvko, M. F., Mazorenko, D. I., Belebeha, I. O. and Bakum, V. V. (2008), Features of formation of regional agricultural clusters. *Ekonomika APK*, no. 10, pp. 7–15.

7. Paton, B. E. ed. (2012), *Natsional'na paradyhma staloho rozvytku Ukrainy* [National paradigm of constant development of Ukraine], Derzhavna ustanova «Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannya ta staloho rozvytku Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy», Kyiv, Ukraine.

8. Nekhaichuk, D. V. (2012), Clusters as one of the ways of providing of constant development of the country and its regions. Crimean vision of agrarian clusters. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 1, pp. 38–41.

9. Porter, M. (2005), *Competition*, Vyliams, Moscow, Russia.

10. Samofatova, V. (2017), Principles of strategic management of sustainable development of agri-food sphere of the region. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, [Online], vol. 3, no. 1, pp. 173–181, available at: www.are-journal.com.

11. Sokolenko, S. (2003), Industrial and territorial clustering as a means of restructuring. *Sotsialnyie aspektyi i finansirovanie industrialnoy restrukturizatsii*. [Social aspects and financing of industrial restructuring], Naukova konferentsia [Scientific conference], Moscow, Russia, October 26–27, pp. 24–28.

12. Uliyanchenko, Y. O. (2011), Formation of clusters as a means of constant social and economic development of region. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, vol. 4 (35), pp. 229–236.

13. Fedorenko, V. H., Tuhay, A. M., Hoiko, A. F. and Dzhabeilo, V. B. (2008), The concept of cluster policy in Ukraine. *Ekonomika ta derzhava*, vol. 11, pp. 6–9.

14. Khurtaev, K. I. (2008), Production Cluster: Essence and Significance for Economic Development. *Ekonomika selskohozyaystennyih i pererabatyivayuschih predpriyatiy*, vol. 6, pp. 39–42.

15. Maksimova, T. P. and Milyaev, K. V. (2015), Agro-industrial Clusters in the Russian Federation Economy: Features of Investment Attraction Analysis. *Mediterranean Journal of Social Sciences MC SER Publishing*, [Online], vol. 6, pp. 165–172, available at: <http://www.mcser.org/journal/index.php/mjss>.

16. Cvijanović, D., Mihailović, B., Čavlin, M. and Čavlin, G. (2015), Impact of Marketing Consulting on Performances of Agrarian Clusters in Serbia. *Sustainability*, vol. 7, pp. 1099–1115.

How to cite this article? Як цитувати цю статтю?

Стиль – ДСТУ:

Стоянець Н. Регіональні кластери як структурні ланки сталого розвитку національної економіки [Електронний ресурс] / Н. Стоянець // *Agricultural and Resource Economics : International Scientific E-Journal*. – 2017. – Vol. 3. – No. 2. – P. 132–144. – Mode of access : www.are-journal.com.

Style – Harvard:

Stoianets, N. (2017), Regional clusters as a structural link sustainable development national economy. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, [Online], vol. 3, no. 2, pp. 132–144, available at: www.are-journal.com.